

Az elhunyt emlékéhez fűződő jogok a személyhez fűződő jogok rendszerében¹

A jogalkalmazás körében érvényesülő szempontok megjelölése előtt szükséges rögzíteni, hogy a személyhez fűződő jog az egyes személyek viselkedésében, gondolkodásában megnyilvánuló értékminőséget hivatott védeni az adott jogrendszer lényegéből és a megalkotott jogi normákból fakadó korlátok között.

A személyhez fűződő jog alanya csak jogképes személy lehet. A jogképesség természetes személy esetén az élve születéstől feltételezetten a fogamzás időpontjától kezdődően illeti meg a személyt és a halállal szűnik meg. Természetesen a személyhez fűződő jog alanya nemcsak magánszemély, hanem jogi személy is lehet, amelynél a jogképesség szempontjából a keletkezés és megszűnés szabályai az irányadók, azonban a jogi személy személyhez fűződő joga korlátozott. Egyes személyhez fűződő jogok természetüknél fogva csak természetes személyhez köthetők és a hozzátartozói nem vagyoni kártérítés témaköre sem érinti a jogi személyeket.

A személyhez fűződő jog lényeges eleme, hogy a jogvédelem csak személyre, saját személyiségi értékre vonatkozatható, elválaszthatatlan a személytől, átruházására, öröklésére lehetőség nincs, és csak személyesen érvényesíthető [Ptk. 85. § (1) bekezdés].

Az ember halálával a jogképessége megszűnik, azonban személyiségének hatása halála után is fennmarad, emléke tovább él az utódokban, vagy akár tágabb környezetben is. A személyiségi értékek a halál után is fennmaradnak. Ez teszi indokolttá, hogy a jog ezen értékek védelmére is biztosítson lehetőséget, ami a személyhez fűződő jog személyességéből adódóan úgy oldható meg, hogy az elhunyt személynek a túlélőkbe, a társadalomba beépülő értékei, értékminősége, hatása állhasson jogi védelem alatt.

A korábbi jogi szabályozásra irányuló javaslat ezt úgy fogalmazta meg, hogy a személyiség a halállal megszűnik, és a halál után annyiban részesül védelemben, amennyiben a kegyelet megkívánja (1928. évi Magánjogi Törvényjavaslat 109. §).

A jogi megoldást jelenleg a Ptk. 85. § (3) bekezdése biztosítja, amely kimondja, hogy a meghalt személy emlékének megsértése miatt bírósághoz fordulhat a hozzátartozó, továbbá az a személy, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített.

A kegyelet az elhunyt személy emléke iránt érzett tiszteletként határozható meg. A meghalt személy emléke lényegében beépül az élő személyek személyiségébe, és így nyílik lehetőség arra, hogy az elhunyt személy személyiségéhez tartozó értékek a jogalanyiség megszűnése után is védelemben részesülhessenek, mégpedig a túlélőkön, valamint az általuk alkotott és az elhunyt személy emlékét ápolni hivatott szervezeteken keresztül, biztosítva azt, hogy a túlélőkben, a társadalomban is olyan ismeretek maradjanak meg, amelyek az elhunyt reális értékelését, az egyéni értékének megfelelő megítélését alapozzák meg.

¹ Az előterjesztést megvitatta a Fővárosi Ítéltőábla Polgári Kollégiuma 2008. április 28.-i ülésén.

A kegyeleti jog tehát a meghalt személy emlékéhez, az elhunytól megőrzött személyiségi értékekhez fűződő jog, amely beépül a továbbélők személyiségi értékeibe és ezen keresztül nyílik lehetőség az igényérvényesítésre.

Az elhunyt személyiségi értékeit a személyhez fűződő jogok általános szabályain keresztül lehet megközelíteni, amelyek a jogrendszeren belül elsősorban az Alkotmányban nyertek szabályozást, mint alapvető jogok – harmonizálva a nemzetközi jog rendelkezéseivel – alapul szolgálva a személyhez fűződő jogok tételes jogi szabályozásához.

Az elhunyt emlékéhez fűződő jogok – mint a személyhez fűződő jogok – általános jellegű védelem alatt állnak, ami a Ptk. 75. § (1) bekezdésében megfogalmazott abszolút védelmi szabályból következően annyit jelent, hogy azok mindenféle formája védett, a személyhez fűződő jogok általános érvényű védelméből adódóan.

Az elhalt személy emlékéhez fűződő személyiségi jog a személyiségvédelem sajátos jogintézményeként működik, kapcsolódva az általános személyiségi joghoz. Ebből adódóan értelemszerűen a jogvédelem lehetősége is azokon a területeken merülhet fel, amelyek az elhalt személyiségi értékéhez, emlékéhez, illetve közvetlenül a halál tényéhez, a végtisztesség megadásához, a halott földi maradványainak tiszteletben tartásához kapcsolódnak.

A személyhez fűződő jogok fő jellemzője a személyesség, ami annyit jelent, hogy személyhez fűződő joga csak élő magánszemélynek (létező jogi személynek) lehet. Ebből a jellegzetességből adódóan a jogérvényesítés is sajátos szabályok szerint történik. A Ptk. 85. § (1) bekezdésének megfelelően a személyhez fűződő jogokat a cselekvőképtelen személyek, valamint a meghalt személy emlékének megsértése miatti fellépés eseteit kivéve, csak személyesen lehet érvényesíteni.

Mivel a halott személy emlékéhez fűződő jog is személyhez fűződő jog, a személyesség-jellegnek ebben az esetben is meghatározó jelentősége van, azonban az igényérvényesítés tekintetében korlátok érvényesülnek.

A kegyeleti jogosultság tágabb értelemben nem szűkíthető, az mindenkit megillet, akinek emlékében az elhunyt él, azonban bizonyos jogosultságok gyakorlására csak a Ptk. 685. § b) pontjában foglalt hozzátartozók és a végrendeleti juttatásban részesítettek (örökös, hagyományos) jogosultak [Ptk. 85. § (3) bekezdés].

Előfordulhatnak olyan esetek, amikor a halott emlékének sérelme túlmutat a hozzátartozók magánérdekén, személyiségi érdekén, mert a jogsértés olyan történelmi, kulturális, tudományos emlékek ellen irányul, amelyek védelmét már a közérdek is indokolja, vagy az elhunyt személytől függetlenül olyan közfelháborodást vált ki, amellyel szembeni fellépés az egész társadalom érdekét szolgálja.

Pl.: az egyetemes emberi értéknek minősülő kultikus, szent helynek számító temetők, sírok megrongálása, faji, vallási indíttatású sértő magatartások, történelmi, kulturális életünk elhunyt nagy személyiségei elleni gyalázkodás, az egész társadalom kegyeleti érzéseit semmibe vevő magatartás, ami már az állam fokozott intézményes

védelmi kötelezettségét teszi szükségessé. Ezekben az esetekben az ügyészségre hárul a védelem miatti fellépés, amelyre a Ptk. 85. § (3) bekezdésének rendelkezése felhatalmazást is ad.

A halott emlékének megsértése miatt ugyanazon személyiségvédelmi eszközök alkalmazása igényelhető, mint általában a személyhez fűződő jogok megsértése esetén.

Objektív jogkövetkezményként alkalmazható a Ptk. 84. § (1) bekezdés a)-d) pontjai alapján

- a jogsértés megállapítása,
- jogsértés abbahagyására kötelezés, eltiltás a további jogsértéstől,
- elégtételadás,
- a sérelmes helyzet megszüntetése, jogsértést megelőző állapot helyreállítása.

Bár a halott emlékének megsértése esetén az objektív személyiségvédelmi eszközök bármelyike, akár együttesen, akár külön-külön is alkalmazható, mindig az adott jogsérelem jellege és a személyiségvédelem szükségessége határozza azt meg, hogy melyik eszköz alkalmazása a megfelelő. Fontos szabály – és ez nem csak az igényérvényesítés oldalán áll fenn – a személyesség követelménye, amely alapján a személyiségvédelmi intézkedést csak azzal szemben lehet alkalmazni, akinek magatartása okozta a jogsérelmet, illetve aki magatartásával ebben közrehatott.

A jogvédelem alkalmazásánál elengedhetetlen az okozati összefüggés fennállása, amelynél elegendő, ha a magatartás és a sérelem közötti kapcsolat objektíve felismerhető. Annak nincs értékelhető jelentősége, hogy ezt az összefüggést a jogsértő ismerte-e, mint ahogy a vétkességnek, a felróhatóságnak, a jó- vagy rosszhiszeműségnek, de még a tévedésnek sem. Az objektív személyiségvédelmi eszközök alkalmazásánál az igénylő oldaláról viszont nem vizsgálható az, hogy egyáltalán érdemes-e a védelemre.

Az objektív jogkövetkezmények esetében arra kell különösen figyelni, hogy a halott emlékének megsértése miatt melyik az a jogi eszköz, amely a személyiséget ért sérelem kiküszöbölésére, a következmények elhárítására, a jóvátételre alkalmas és melyik, amelynek alkalmazása az objektív jelleg ellenére is szükségtelen, sőt kerülendő.

A kegyeleti jog megsértése esetén a sérelmet szenvedett fél oldaláról kétségtelenül az objektív jogkövetkezmények alkalmazása szolgálhat leginkább a sérelem hatásainak elhárítására, a sérelemmel okozott személyes fájdalom feldolgozásának elősegítésére. A tapasztalatok szerint azonban a személyiségvédelem szubjektív jogkövetkezményeként alkalmazandó kártérítés, a Ptk. 84. § (1) bekezdés e) pontjában szabályozott általános személyiségvédelmi eszköz az, amely még mindig a leghatékonyabbnak bizonyul.

A személyhez fűződő jogsértés, így a kegyeleti jog megsértése esetén a polgári jogi felelősség szabályai szerint igényelhető kártérítés a Ptk. 339. § (1) bekezdése szerint, amely alapján a Ptk. 355. § (1) és (4) bekezdésének megfelelően a kárért felelős

személy a károsult vagyoni és nem vagyoni kárát is köteles megtéríteni, mégpedig olyan mértékben, amely a károsultat ért vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez, vagy kiküszöböléséhez szükséges.

A nem vagyoni kártérítés általános személyiségvédelmi eszköz, amelynek a személyiségi jog megsértése a jogalapja.

A nem vagyoni kár esetében – az általános kártérítési szabályoknak megfelelően – a kártérítési felelősség megállapításának négy feltétele van: a kár bekövetkezése, a jogellenes magatartás, a felróhatóság, valamint a kár és a károkozó magatartás közötti okozati összefüggés fennállása. A jogellenesség a személyhez fűződő jog megsértéséhez kapcsolódik, olyan önálló felelősség, amely a személyhez fűződő jog megsértésével állapítható meg.

A nem vagyoni kár meghatározásakor a személyiség életminőségében bekövetkezett hátrányon, a személyiségi érték megsértésével okozott állapoton van a hangsúly. E körben annak vizsgálatára nyílik egyáltalán lehetőség, hogy a személyiségi életminőség sérelme a külvilág számára is észlelhető-e, illetve a környezet tudomásszerzése nélkül is megvalósul-e olyan belső hatás, ami egyértelműen hátrányos változást eredményezett.

A nem vagyoni kártérítés, mint a személyiségvédelem egyik eszköze a személyhez kötött jellegéből adódóan csak személyesen érvényesíthető, a személyhez kötött rendelkezési jogból fakadóan elviekben ebben az esetben sincs lehetőség a jogutódlásra, azonban a bírói gyakorlat méltányos megoldás szem előtt tartásával áttörte ezt a szigorú elvet, amikor a hozzátartozók fellépését lehetővé teszi abban az esetben, ha a nem vagyoni kártérítés iránti pert a sértett életében már megindította.

A kártérítési összeg meghatározásánál elsősorban a jogsértés jellege, súlya, annak tartóssága, az elszenvedett sérelem folytán előállt hátrány az, ami értékelendő, illetve segítséget nyújt az adott igény megítélésénél, az adott értékviszonyokra figyelemmel levő bírói gyakorlat is.

Az általánosságban kifejtettek után szükséges példaként néhány konkrét jogsértési forma megjelölése, figyelemmel arra, hogy a nem vagyoni hátrányok olyan sokfélék lehetnek a tényállásokban megnyilvánuló egyedi formák és összefüggések miatt, hogy a kártérítési összegek meghatározására szinte lehetetlen minden egyes esetre alkalmazható meghatározást adni.

Az elhunyt személy emlékének védelme körében leggyakrabban előforduló jogsérelmek

A kegyelet szorosan kapcsolódik a halál tényéhez, a végtisztesség megadásához, a halott földi maradványának tiszteletben tartásához. Általánosságban elmondható, hogy elsősorban az ilyen típusú igények fordulnak elő a leggyakrabban.

- *A felperes férje 1995-ben hunyt el. Az alperes elvállalta a búcsúztató szertartás lebonyolítását, majd ezt követően az elhunyt hamvainak és a koszorúknak az elszállítást. A búcsúztatási szertartás az alkalomnak megfelelő módon zajlott le, azonban az alperes az urnát és a virágokat egy narancssárga színű furgonban szállította el, ami a temetési szertartáson résztvevő gyászolókat megbotránkoztatta. Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a kegyeleti szertartáshoz nem illő színű gépkocsi használatával az alperes megsértette a felperes (elhunyt felesége) kegyeleti jogát és emiatt az igényelt 1 millió Ft nem vagyoni kár összege helyett 300 000 Ft megfizetésére kötelezte az alperest. A másodfokú bíróság a jogsértés megállapításával egyetértett, de a nem vagyoni kár mértékét eltúlzottnak találta, azt 100 000 Ft-ra és kamataira leszállította. Kifejtette, hogy az elsőfokú bíróság nem kellő súllyal értékelte azt a tény, hogy a gépkocsi a gyászszertartás után jelent meg a helyszínen az urna elszállítására. A Legfelsőbb Bíróság a felperes által kezdeményezett felülvizsgálati eljárásban megállapította, hogy a jogerős ítélet nem törvénysértő, mert helyesen mérlegelte az alperes által elkövetett jogsértéssel okozott nem vagyoni hátrány jellegét és azt, hogy ez milyen összegű nem vagyoni kártérítéssel küszöbölhető ki (Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.20.488/1999.)*
- *Kegyeleti jog jogellenes korlátozása miatt 1 millió Ft-os nem vagyoni kártérítési igényt a jogerős ítélet elutasította arra hivatkozással, hogy a felperes nem igazolta azt, hogy idegi állapota azzal okozati összefüggésben romlott, és amiatt kísérelt meg végül öngyilkosságot, hogy az alperes a hozzátartozóinak síremlékét megszüntette és a sírhely használatát idegen személyek részére biztosította. A tényállás szerint a felperes közeli hozzátartozóit – nagyszüleit, szüleit – az alperes kezelésében levő temetőben temették el. A sírhelyet a felperes 2002-ig megváltotta. A felperes 1992 őszén észlelte, hogy hozzátartozói síremlékét alperes megszüntette és oda a felperes hozzátartozóinak földi maradványai eltávolítása nélkül idegen személyek hozzátartozóit temette el, amelyet az újonnan felállított síremlék tett egyértelművé. A felülvizsgálati eljárásban a Legfelsőbb Bíróság rámutatott, hogy megváltott sírhely esetén a sírhely használat megszüntetése és idegenek számára a rátemetés engedélyezése a hozzátartozó kegyeleti jog gyakorlásától való jogellenes megfosztását és ez által a személyhez fűződő jogának súlyos megsértését eredményezi. Külön bizonyítás nélkül, köztudomású tényként fogadta el a Pp. 163. § (3) bekezdése alapján azt, hogy ha a jogosult hozzátartozót megfosztják attól a lehetőségtől, hogy közeli hozzátartozói emlékét sírhely látogatásával, gondozásával megőrizze, kegyeleti jogát az emlékhelyen gyakorolja, olyan súlyos lelki szenvedést okoz, ami megalapozza a nem vagyoni kártérítést. A Legfelsőbb Bíróság a felperes nyilatkozatát, a tanúk vallomását és a jogsértéssel közvetlenül okozati összefüggésbe hozható hátrányokat értékelve a nem vagyoni kártérítés összegét 200 000 Ft-ban állapította meg, s annak megfizetésére kötelezte az alperest. (EBH 2002/626.)*

- *Az elsőfokú bíróság ítéletével megállapította, hogy az alperesek kegyeleti jogsértést követtek el azzal, hogy 1962-ben hősi halált halt személy síremlékét 2003-ban a szomszédos síron emelt síremlék kialakítása érdekében a sírhelyek közötti 60 cm előírt távolság betartása miatt 30 cm-rel áthelyezték. A síremlék áthelyezése a hozzátartozó felperest megbotránkoztatta, a közösség rosszallását is kiváltotta. Az így okozott nem vagyoni hátrány miatt a temetőt kezelő I. r. alperest, valamint a szomszédos sírhely felett rendelkező II. r. alperest 150-150 000 Ft nem vagyoni kártérítésre kötelezte. A II. r. alperest kötelezte arra is, hogy az áthelyezett síremléket az eredeti helyre állítsa vissza. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta, és a keresetet elutasította. Arra hivatkozott, hogy a szomszédos sírra emelt síremlék áthelyezésével az alperesek a perbeli sírhelyet, az elhunyt földi maradványait nem bolygatták meg, a síremlékét nem szüntették meg, nem távolították el, a sírkő 30 cm-rel való áthelyezése nem jelent hátrányos, megalázó változást. Az alperesek a helyi önkormányzati rendelet szabályaira is tekintettel voltak, a felperes kegyeleti joga ezért nem sérült, alperesek terhére jogsértés megállapítása nem volt indokolt, így egyéb jogkövetkezmények alkalmazására sem kerülhetett sor. A felülvizsgálati eljárásban a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy a sírhely és az azon emelt síremlék együttesen biztosítják a meghalt személy emlékének megőrzését és helyszínül szolgálnak a kegyeleti jogok gyakorlásához. A temető fenntartója ezért önkényesen nem változtathatja meg a korábban kialakult temetkezési rendet. A temetőben végzett munkát úgy kell megszervezni, hogy annak során a szomszédos sírhelyek nem sérülhetnek, eredeti állapot nem változtatható meg. Új sírhely csak úgy alakítható ki, hogy az előírás szerinti 60 cm-es távolság a szomszédos sírtól számítottan biztosítva legyen. Az alperesek ezért megsértették a felperes kegyeleti jogát, a jogerős ítélet jogsértő módon utasította el a jogsértés megállapítása iránti keresetet. Azonban álláspontja szerint az eredeti állapot helyreállítása a II. r. alperes kegyeleti jogát érintené, ezért az eset összes körülményét mérlegelve arra a következtetésre jutott, hogy a jogsértést megelőző állapot az alperesek számára aránytalanul súlyosabb következményt jelentene, ezért az eredeti állapot helyreállítása nem indokolt. A jogsértéssel okozati összefüggésben álló vagyoni hátrányt nem látta igazoltnak, mert a felperes kizárólag a jogsértés miatti felháborodására hivatkozott, a jogos felháborodás pedig önmagában nem jelent nem vagyoni hátrányt. (Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.21.032/2005.)*
- *A Legfelsőbb Bíróság egy sírhely használati vitában meghozott döntésével kimondta, hogy a sírhely használati jog nem azonosítható vagyoni jellegű használati jogokkal, mivel az sajátos kegyeleti jellegű jogviszony. A sír területe nem kerül az eltemetettő kizárólagos birtokába, a sírhely használata nem eredményez kizárólagos használati lehetőséget a sír területe felett. A vitás sírhely használatlaltal kapcsolatos kérdésekben a kegyeleti rendelkezéseket is alkalmazni kell. Azzal, hogy a 25 éves sírhely használati idő lejártával a felperes a sírhelyet további 25 évre megváltotta felesége eltemetése után, a sírban maradt korábban eltemetett halottak hozzátartozói jogosan tarthatnak igényt halottaik emlékének megőrzésére mindaddig, amíg abban a sírban nyugszanak. Az erre szolgáló síremlék állításánál azt kell vizsgálni, hogy a kegyeleti jogosultságok gyakorlása megfelel-e a társadalmi rendeltetésének és eleget tettek-e a kölcsönös együttműködési kötelezettségüknek [Ptk. 4. § (1) bekezdése és 5. § (2) bekezdése]. Értékelni kell azt is, hogy a jogsértés elhárítását célzó intézkedés ne sértse a sírban fekvő már eltemetettek kegyeleti érdekeit, még akkor sem, ha az eltemetés óta több mint 25 év telt el. (Legfelsőbb Bíróság P.törv.IV.20.129/1990.)*

Egyéb, kegyeleti joggal összefüggésbe hozható személyiségi jogok

Személyes adat védelme:

Általánosan meg kell jegyezni, hogy az elhunyt személyes adata, magántitka, emlékének, kegyeleti jogosultságának részét képezi, amellyel kapcsolatos jogérvényesítés lehetősége a hozzátartozót illeti meg, azonban tekintettel kell lenni arra is, hogy az elhunytnak életében az adott személyes adattal mi volt a feltételezhető szándéka, kinyilvánított akarata.

Természetesen az elhunyt személyre tekintettel lehetnek olyan személyes adatok, amelyek nyilvánosságra kerülése közérdekből szükséges lehet, de ebben az esetben is elengedhetetlen követelmény, hogy a nyilvánosságra hozatal ne sértse a halott emlékét és indokolatlanul ne érinthessen közérdektől független magánéleti kérdéseket.

Képmás védelméhez fűződő jog:

- *A meghalt személy emlékének megsértése miatt a hozzátartozó bírósághoz fordulhat, ha felderített bűncselekmény áldozatává esett személy holttestéről, a meghalt személy azonosítására alkalmas módon a hozzátartozók engedélye nélkül a sajtóban fényképfelvételt jelentetnek meg. Különösen indokolt a jogsértés megállapítása, ha a holttestet női mivoltában is megalázó helyzetben ábrázolja. A felperes édesanyjának sérelmére elkövetett bűncselekményről tudósító sajtóközlemény az elhunyt beazonosítására alkalmas módon írta le az eseményeket. A cikket illusztráló felvételen az áldozat a padlón fekszik, alsótestét harisnyanadrág borítja, egyéb ruházata felcsúszott felsőtestére, amelyen jól látható a halált okozó sebhely is. A közölt fényképről a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy az sérti édesanyjának emlékét, ezért a felperes kegyeleti jogát. (Legfelsőbb Bíróság Pv.IV.22.194/1995.)*
- *A jogerős ítélet megállapította, hogy a közúti baleset áldozatáról készült fénykép közzétételével – amelyen a felperes férjének kiterített, félmeztelen holtteste látható felismerhető módon – az alperes megsértette a felperes kegyeleti jogát. Nem vagyoni kártérítés igényét azonban elutasította arra hivatkozással, hogy a megállapított jogsértéssel nem állnak okozati összefüggésben azok a sérelmek, amelyeket a felperes a perben hátrányként előadott. A felülvizsgálati eljárásban a Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati kérelemmel támadott nem vagyoni kártérítést elutasító jogerős rendelkezést hatályában fenntartotta, annak kiemelésével, hogy azok a hátrányok, amelyek a felperest férjének balesetével kapcsolatosan érték, nem a jogsértést megvalósító fényképfelvétel közzététele miatt következtek be, ezért az okozati összefüggés hiányában az alperes marasztalására nem volt lehetőség. (Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.22.427/1999.)*

Jóhírnév, becsület védelme:

A halottról őrzött emlék akkor felel meg a tényleges személyiségi értéknek, ha a róla közöltek megfelelnek a valóságnak. A halott emlékét sérti minden olyan nyílt vagy burkolt valótlan tényállítás, híresztelés, a valóság meghamisítására alkalmas célozgatás, utalás, a valóság hamis színben való feltüntetése, amelyek alkalmasak arra, hogy az elhunyttról kialakult képet a valóságos személyiségi értéktől eltérő módon megváltoztassa. Különösen sérelmesnek minősül az elhalttal szemben az olyan közlés, amely életben léte esetén alkalmas lenne emberi méltósága, becsülete megsértésére.

Az igényérvényesítés módja a Ptk. 85. § (3) bekezdésében írtak alkalmazásával egyértelmű, a megítélés szorosan kapcsolódik az élő személyek jóhírnevének, becsületének, emberi méltóságának megsértése esetén alkalmazandó szabályokhoz, annak külön példákkal való illusztrálása azért sem szükséges, mert számtalan döntés született e körben, és a bírói gyakorlat sem mutat olyan eltéréseket, amelyek kiemelése indokolt lenne.

Fontosobbnak tartom ebben a témában az eljárási szabályokat is érintő igényérvényesítés körébe tartozó kérdések felvetését. A kiindulópont az az általános szabály [Ptk. 85. § (1) és (3) bekezdése], hogy a személyhez fűződő jogvédelmet a jogosult a külön meghatározott kivételektől eltekintve csak személyesen érvényesítheti. Ebből a szempontból jelentősége van annak is, hogy a jogsértés mikor következett be. Abban az esetben, ha jogsértésre még a halál előtt került sor és az érintett személy emiatt nem érvényesített igényt, a hozzátartozó kegyeleti jogának megsértése miatt már nem jogosult az igényérvényesítésre.

- *A jogerős ítélet tényállásából kitűnően a felperes néhai férje különböző peres eljárásokat kezdeményezett. Az egyik eljárás alperesének jogi képviselője az illetékes polgármesteri hivatalhoz fordult annak megfontolása érdekében, hogy a felperes néhai férje esetében nem indokolt-e a gondnokság alá helyezés, illetve szociális otthoni elhelyezése, mivel ingatlanát elhanyagolja, alkoholista életmódot folytat, környezetében kosz, bűz, rendtelenség van, képtelen ellátni önmagát. A polgármesteri hivatal megkeresésére az Ideggondozó Intézet vizsgálatra hívta be a néhait, hogy elmeállapotáról véleményt tudjon nyilvánítani. A vizsgálatra végül nem került sor, mert a felperes bejelentette a polgármesteri hivatalnál, hogy a férjét ellátja, férjének gondozásra, ápolásra nincs szüksége. Ezt követően, egy hónap múlva a felperes férje meghalt. A jogerős ítélet a tényállás alapján azt a következtetést vonta le, hogy a felperes néhai férjének lett volna lehetősége arra, hogy személyiségi jogai védelme miatt igényt érvényesítsen, ezért hozzátartozója a kegyeleti jog megsértése miatt már nem érvényesíthet igényt. A Legfelsőbb Bíróság a keresetet elutasító jogerős ítélet felülvizsgálatakor megállapította, hogy az nem jogsértő. Kiemelte, hogy a felperes által sérelmezett eljárás nem a meghalt emlékéért sértette, hanem még élő személy ellen irányult, akinek lehetősége lett volna emiatt igényt érvényesíteni, de ezt nem tette meg, ezt követően a felperes helyette ezt az igényt már nem érvényesítheti. (Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.23.440/1997.)*
- *Ha jogelőd a személyhez fűződő joga megsértése miatt indított per során meghal, a hozzátartozó a perben – a halott emlékének megsértése miatt – jogutódként felléphet. A felperes édesapja az 1950-es években kifejtett ügyvédi tevékenységével kapcsolatosan egy hetilapban megjelent valóltan tényállítások miatt indított pert jóhírneve megsértésének megállapítása és egyéb jogkövetkezmények alkalmazása iránt. Az elsőfokú bíróság a jogsértést megállapította, az alpereseket egyetemlegesen kötelezte 100 000 Ft nem vagyoni kártérítés megfizetésére, az ezt meghaladó keresetet elutasította. Az elsőfokú ítélet ellen az alperesek éltek fellebbezéssel, amelyben a kereset teljes elutasítását kérték. A felperes édesapja a másodfokú eljárás ideje alatt meghalt. A másodfokú bíróság az eljárás félbeszakadásának megállapítását követően – miután a felperes, mint néhai gyermeke jogutódként perbelépett – az elsőfokú bíróság ítéletét helybenhagyta, megállapítva azt, hogy a felperes néhai édesapjának személyére vonatkozó valóltan és sértő állításokkal az alperesek a felperes jóhírnevét megsértették, amelynek szankciójaként kell alkalmazni a nem vagyoni kár jogkövetkezményét. A*

felülvizsgálati eljárásban a Legfelsőbb Bíróság jogsértőnek minősítette a jogerős ítéletet amiatt, hogy a halott emlékének megsértése helyett a személyhez fűződő jog megsértését állapította meg. Kifejtette, hogy a személyhez fűződő jogokat csak személyesen lehet érvényesíteni a Ptk. 85. § (2) és (3) bekezdésében foglalt kivételekkel. A hozzátartozó a meghalt személy védelme érdekében közvetlenül fordulhat jogvédelemmel a bírósághoz a halott emlékének megóvása érdekében, de csak a jogelőd halála után elkövetett jogsértés miatt. Abban az esetben, ha a jogelőd a személyhez fűződő joga megsértése miatt már fellépett, a per során azonban meghal, nincs akadálya annak, hogy a hozzátartozó a perben jogutódként fellépjen, azonban jogutódként értelemszerűen már nem kérheti a személyhez fűződő jog megsértésének megállapítását, hanem a halott emlékének megsértése miatt tarthatja fenn a keresetet. Ez eljárásjogi értelemben nem minősül a másodfokú eljárásban meg nem engedett keresetfelemelésnek. A nem vagyoni kártérítés iránti igény is olyan személyhez kötött igény, amely csak személyesen érvényesíthető a Ptk. 85. § (1) bekezdése alapján, azonban a Legfelsőbb Bíróság 16. számú irányelvének hatályon kívül helyezése után kialakult bírói gyakorlat a perbeli jogutódlást ebben az esetben is megengedi, így nincs akadálya annak, hogy a jogelőd által nem vagyoni kártérítés megfizetése iránti perben a hozzátartozó jogutódként belépjen, és ő követelje a jogelődot haláláig megillető nem vagyoni kártérítés összegét. (Legfelsőbb Bíróság Pfv.IV.20.755/1996.)

Hasonló eljárási kérdés merült fel a következő jogesetben:

- Az ismert riporter az engedélye nélkül megjelentetett képeslapok tartalma és a „Jó estét, jó szurkolást” – köszöntés engedély nélküli használata miatt terjesztett elő keresetet védjegybitorlás megállapítása, ehhez fűződő jogkövetkezmények alkalmazása, továbbá személyhez fűződő joga megsértésének megállapítása, elégtételadás és 500 000 Ft nem vagyoni kártérítés megfizetése iránt. Az elsőfokú bíróság ítéletével a védjegybitorlást az alperes terhére megállapította, attól az alperest eltiltotta. Megállapította azt is, hogy az alperes megsértette a felperes jóhírnevét azzal, hogy a képeslapon alkalmazott felírással és zöld-fehér színkombináció alkalmazásával, egyéb motívumok felhasználásával úgy tüntette fel, hogy ezáltal félrevezető módon a felperest kapcsolatba hozta egy konkrét tornaklubbal, ellentétben a sportközvetítéseknel előírt elfogulatlansághoz fűződő etikai normákkal. Rendelkezett a nyilvános elégtételadásról és a jogsértéssel okozott nem vagyoni hátrány ellensúlyozásaként az alperest 500 000 Ft nem vagyoni kártérítésben és annak kamataiban marasztalta. Az ítélet személyhez fűződő jog megsértésével kapcsolatos rendelkezései ellen az alperes nyújtott be fellebbezést. A felperes a másodfokú eljárás során elhunyt, ezért a másodfokú eljárás félbeszakadt. Az elhunyt örökösei felperesi jogutódként perbeléptek és a Ptk. 85. § (3) bekezdése alapján a halott emlékének megóvása érdekében kérték az elkövetett jogsértés megállapítását és a jogkövetkezmények alkalmazását. A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság fellebbezéssel érintett rendelkezését részben megváltoztatta, és azt állapította meg, hogy az alperes az elsőfokú ítélet által terhére rótt jogsértéssel a felperesek – néhai jogutódainak – kegyeleti jogát sértette meg. A felpereseket jogosította fel elégtételadásként az ítélet rendelkező részének közzétételére és az alperest a felperesek javára kötelezte 500 000 Ft nem vagyoni kártérítés és ennek kamatai megfizetésére. A felülvizsgálati eljárásban a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a jogerős ítélet nem jogszabálysértő. Elvi jelentőségű kérdésként foglalkozott a jogutódok fellépésével és annak jogszerűségével. Kifejtette, hogy az öröklés a vagyoni jellegű polgári jogviszonyokban az örökhagyó halálával bekövetkező jogutódlás, azonban a személyhez fűződő jogok nem vagyoni jellegűek, ezért ezekre az öröklés szabályai nem alkalmazhatók. A személyiségvédelmi igények perbeli érvényesíthetőségére is kiterjeszthető anyagi jogi szabályok a jogutódlás lehetőségét ezekre az igényekre nézve is biztosítják. A személyhez fűződő jogokat csak személyesen

lehet érvényesíteni, élő személy helyett a Ptk. 85. § (2) bekezdésében írt kivételtől eltekintve más nem kérhet személyiségvédelmet. Jogi értelemben a halállal megszűnik az ember személyisége, jogképessége, de a halál ténye nem szünteti meg azokat az emberi, erkölcsi értékeket, amelyeket az emberi élet létrehozott. A halott emlékének sérthetetlen fennmaradását védi az ún. kegyeleti jog, amelynek érvényesítésére a hozzátartozó és az elhunytól juttatásban részesült személy jogosult. A perbeli esetben az elhunyt még életében igényelt személyiségvédelmet, de halála a jogsértés bírósági döntés meghozatalát megakadályozta. Ezzel kielégítetlen maradt egy olyan alanyi jog, amely az elhunyt emlékét teljessé teheti. Miután a kegyelet az elhunyt emlékének teljes körű megóvását és fenntartását indokolja, csak a hozzátartozó jogosult az elhunyt életében elszenvedett sérelem miatt és az általa már perben is érvényesített, de el nem bírált jogsértések miatt fellépni a halott emlékének megóvása érdekében. Ezen jog gyakorlásának a jogosult halála miatt félbeszakadt eljárásban is helye van. Mindezek alapján a jogutódok a Pp. 61-62. §-a alapján jogosultak voltak a jogelőd emlékének megóvása érdekében fellépni, keresetük azonban szükségképpen eltérő jogsérelmen alapul. Kitért arra is, hogy a másodfokú bíróság nem követett el jogszabálysértést azzal sem, hogy az elkövetett jogsértéssel összefüggően a néhait, illetve emlékét ért hátrányokat a Pp. 163. § (3) bekezdése alapján köztudomású tényként elfogadta. (BH 2005/247. EBH/1022. – 2004. évi I. kötet)

A kegyeleti jog, a halott emlékének megsértése miatt megítélhető nem vagyoni kár összegének meghatározásánál szintén az élő személyeknek okozott jogsértés jogkövetkezményeként alkalmazott kialakított gyakorlat az irányadó, az általánosítás azonban ez alapján sem szerencsés, mert minden esetben a megállapítható kártérítési összeg nagyban függ a jogsértés jellegétől, a megállapított tényállástól, attól, hogy a jogosult milyen hátrányokat jelöl meg, azt tudja-e igazolni, illetve fennáll-e olyan körülmény, amely alapján az elszenvedett sérelem és annak kompenzálására szolgáló nem vagyoni kár összege köztudomású tényként megállapítható. Jelenleg a nem vagyoni kártérítés összegét a bírói gyakorlat általában 2-600 000 Ft érték körüli összegben határozza meg, azonban bizonyos súlyosabb megítélésű jogsértés esetén már előfordult, hogy 2 millió Ft-ot meghaladó nem vagyoni kártérítés megítélésére került sor.

- *Az elsőfokú bíróság megállapította, hogy az alperes megsértette a felperes szüleinek személyhez fűződő kegyeleti jogát azzal, hogy a felperest nem tájékoztatta arról, hogy szüleinek holttestéből a koponyatető hiányzik. A tényállás szerint a felperes szülei bűncselekmény áldozataivá váltak. 1994-ben a felperes az alperestől (nyomozó hatóság) a hamvasztásos temetéshez az engedélyt megkapta, szüleit így temettette el. 2 év múlva derült ki, hogy a holttestekről leválasztott koponyatetők az alperesnél maradtak, majd miután azokat a felperesnek kiadták, az összehamvasztásos eltemetéshez a kellő segítséget nem adta meg a felperesnek.*

Az elsőfokú bíróság az alperest 2 300 000 Ft nem vagyoni kártérítés megfizetésére kötelezte. A másodfokú bíróság az ítéletet helybenhagyta annak kiemelésével, hogy a halott emlékének megóvásában, a gyászban a temetésnek meghatározó jelentősége van. A tisztességes eltemetéshez mindenkinek joga van, amelynél alapvető követelmény, hogy az elhunyt holttestét „csonkítás nélkül” kell eltemetni, ily módon kell a végtisztességet megadni. Az alperes kegyeleti jogot sértett azzal, hogy a felperest megakadályozta abban, hogy szüleinek a hamvasztásos temetéskor megadja a méltó végtisztességet, a felperes lelki fájdalmát növelte ezzel, neki kárt okozott. Az nem volt a felperes terhére értékelhető körülmény, hogy a brutális bűncselekmény áldozatául esett szülei holttestét a hamvasztás előtt nem azonosította. A másodfokú bíróság a megítélt nem vagyoni kár összegével is egyetértett.

A kegyeleti jog érvényesítésének témakörét is érinti a Legfelsőbb Bíróság egy közelmúltban hozott döntése, amelynek megvitatása szükséges a jelenleg hatályos szabályokra tekintettel.

A BH 2007/367. számú jogesetet kísérő kiemelt jogi álláspont a következőket tartalmazza: ***a jogsértővel szemben megindult, de annak halála miatt félbeszakadt eljárásban a felperes jogosult az elhunyt alperes jogutódjait perbevonni. – A jogutódokkal szemben a felperes objektív szankciók alkalmazását is kérheti azzal, hogy ha a bíróság a jogsértést megállapítja, úgy azt a jogelőd megnevezésével teszi. (Ptk. 84. § és 85. §; Pp. 61. § és 62. §)***

- *A jogkérdést érintő tényállásrész szerint a felperes édesanyja halálát követően további három alperes mellett beperelte a kórházban a halotti bizonyítványt kiállító orvost. Az orvos az elsőfokú eljárás során meghalt, vele szemben az elsőfokú bíróság megállapította az eljárás félbeszakadását, a többi alperessel szemben az eljárás folytatódott és jogerős részítéletet született. A felperes az elhunyt orvos gyermekeit jogutódként perbe vonta, a jogutódlást fellebbezés hiányában jogerőre emelkedett végzésével az elsőfokú bíróság megállapította. A felperes a jogutód alperesekkel szemben keresetében annak megállapítását kérte, hogy jogelődjük megsértette a kegyeleti jogát azzal, hogy édesanyjának gyógykezelésére vonatkozó iratok kiadását megtagadta. Azt is állította, hogy édesanyjának gyógykezelése során az alperesek jogelődje mulasztással, illetőleg szakmai hibák elkövetésével megsértette édesanyjának egészség védelmére vonatkozó jogát, és ezáltal közvetetten a felperes személyhez fűződő jogát. Kérte annak megállapítását, hogy az alperesek jogelődje néhai édesanyjának emlékét megsértette azzal, hogy életkorára vonatkozó sértő megjegyzést tett a halál bekövetkeztekor, illetve azzal, hogy a zárójelentésben agylágyulás kifejezést indokolatlanul kiemelve jelölte meg a halál okaként és így nyilatkozott a bírósági és rendőrségi eljárásokban is. Ugyancsak megsértette a halott emlékét, amikor édesanyja 92 éves korára utalva hátrította el a felperes szemrehányását. Ezzel a felperes emberi méltóságához fűződő jogát is megsértette. Kérte a jogutód alpereseket annak kötelezésére, hogy az édesanyjáról készített CT-leleteket adják ki, valamint közös nyilatkozatban adjanak elégtételt és fizessenek meg a részére 450 000 Ft vagyoni és nem vagyoni kártérítést.*

A jogerős ítélet megállapítása szerint a felperes az alperesekkel, mint a kezelőorvos jogutódaival szemben személyhez fűződő jog megsértése iránti igényét nem érvényesítheti, örökléssel ugyanis a polgári jogok közül kizárólag a vagyoni jogok és kötelezettségek szállnak át. A jogutódok az örökgyógyó egyéb magatartásáért nem kötelesek helytállni. Ezért a jogerős ítélet szerint a Pp. 61-62. §-aiban szabályozott perbeli jogutódlás, amely a fél halála miatt következett be csak olyan jogviszonyban állapítható meg, amelyre az öröklés hatálya kiterjed. A személyhez fűződő jog megsértése miatt a Ptk. 84. § (1) bekezdés a)-d) pontja alapján fennálló polgári jogi felelősség tekintetében jogutódlás nincsen. A felperes ezért a jogelőd jogsértő magatartása miatt a jogutódokkal szemben a jogsértés megállapítása, illetve megfelelő elégtétel adása iránt nem érvényesíthet igényt. Ugyanakkor a jogerős ítélet elfogadta azt, hogy a kártérítés olyan vagyoni igény, amely tekintetében a jogutódlás öröklés esetén is fennáll. Ezért érdemben vizsgálta, hogy az alperesek jogelődjük magatartása folytán kártérítésre kötelezhető-e. Megállapította, hogy az alperesek jogelődje, mint a kórház alkalmazottja munkaviszonyával összefüggésben járt el felperes édesanyjának gyógykezelésekor, ezért a Ptk. 348. § (1) bekezdés alapján felelőssége nem állt fenn, mert a károsult az alkalmazott által munkaviszonyával összefüggésben okozott kár megtérítését kizárólag a munkáltatótól követelheti.

A Legfelsőbb Bíróság a felülvizsgálati kérelmet alaptalannak ítélte. Nem osztotta a jogerős ítéletnek azt az álláspontját, hogy az alperesek perben állása mellett a jogelődjük által elkövetett jogsértés miatt a felperes a Ptk. 84. § (1) bekezdés a)-d) pontjaiban meghatározott objektív szankciók egyikét sem érvényesítheti. Hivatkozott a BH 2005/247. szám alatt közzétett jogesetre, amelyben a Legfelsőbb Bíróság rámutatott a sérelmet szenvedett személy oldalán nincs elzárva a jogutód hozzátartozó attól, hogy az elhunyt életében elszenvedett és általa már perben érvényesített – de el nem bírált – jogsértések miatt a halott emlékének megóvása érdekében a Pp. 61. és 62. § alapján jogutódként fellépjen. Ugyancsak nem látta akadályát a Legfelsőbb Bíróság annak sem, hogy a jogsértést elkövető jogutódja ellen indított perben a jogsértést érdemben vizsgálja és elbírálja. Az indokolása szerint a jogsértés megállapítására ilyenkor is lehetőség van azzal, hogy a jogelőd megnevezésével kell a bíróságnak a jogsértést megállapítania. Önmagában tehát az a körülmény, hogy az alperesek, mint a néhai kezelőorvos örökösei a Ptk. öröklésre vonatkozó szabályai szerint csak vagyoni jogok és kötelezettségek tekintetében örökösök, nem zárja ki, hogy a jogelőd ellen a személyhez fűződő jogok megsértése miatt még életében megindított perben mint jogutódok a jogelődjük által elkövetett jogsértésért helytálljanak. Ennek megfelelően érdemben kell vizsgálni, hogy a felperes egyes kereseti kérelme megalapozott-e. A kártérítéssel kapcsolatos igény tekintetében osztotta a jogerős ítélet álláspontját.*

(A jogeset ismertetése és az azzal kapcsolatos jogi álláspont részletes kifejtése a 2007/11. számú BH-ban olvasható.)

A perbeli esettel kapcsolatos álláspontom a következő:

A személyhez fűződő jogok egyik fő jellemzője a személyesség, ami annyit jelent, hogy személyhez fűződő joga csak élő magánszemélynek, vagy létező jogi személynek lehet, továbbá a személyhez fűződő jogokat a törvényben meghatározott kivételekkel csak maga a jogosult érvényesítheti.

A személyhez fűződő jog személyessége nem korlátozható csak az igényérvényesítési jogosultság oldalára, ugyanis általános szabályként érvényesül az is, hogy személyiségvédelmi intézkedést, igényt azzal szemben lehet érvényesíteni vagy alkalmazni, akinek a magatartása okozta a jogsérelmet, vagy aki magatartásával ebben közrehatott.

A személyhez fűződő jogok, mivel kizárólag az adott személyhez köthetők, nem anyagi jellegű jogok, nem örökölhethők, nem ruházhatók át, ebből következően külön jogszabályi rendelkezés hiányában ezzel kapcsolatos helytállási kötelezettség sem ruházható át vagy örökölhethő meg.

Az igényjogosultság körében a személyesség, személyes igényérvényesítés szigorú szabályait épp a Ptk. 85. § (3) bekezdésében foglalt szabály oldja fel, azonban ebben az esetben is a hozzátartozó, valamint az a személy, aki az elhunyt végrendeleti juttatásában részesült nem a jogelőd személyhez fűződő jogának megsértése miatt léphet fel, hanem a követelésnek át kell alakulnia a halott emlékének megsértése miatti igényé.

A kötelezetti oldalon azonban a személyiségi jog sérelme miatti helytállás vonatkozásában nincsen olyan jogszabályi rendelkezés, amely a jogutódok helytállási kötelezettségét kimondaná.

* A jogeset ismertetése az anyag 9-10. oldalán.

A személyhez fűződő jog esetén tehát nemcsak a jogosulti, hanem a kötelezetti oldalon is érvényesülnie kell e jog személyességének. Ha a sérelmet okozó személy akár igényérvényesítés előtt, akár igényérvényesítés közben meghal, a kötelezettség személyességéből adódóan álláspontom szerint nincs olyan jogszabályi rendelkezés, amely a jogutódok jogelőd magatartásáért való felelősségét személyhez fűződő jog tekintetében megalapozná.

A kötelezetti oldalon fennálló személyesség követelményének külön jogszabályi felhatalmazás nélküli és a meglévő jogszabályokból le nem vezethető figyelmen kívül hagyása semmiképpen nem lehet indokolt.

Véleményem szerint a perbeli esetben a jogutódlás megállapítását követően a bíróságnak a jogutódként perbe vont alperesekkel szembeni keresetet érdemi vizsgálat nélkül el kellett volna utasítani arra hivatkozással, hogy a velük szemben előterjesztett igényért felelősségük nem áll fenn.

A nem vagyoni kártérítésért fennálló felelősség esetében sem értek egyet a helytállási kötelezettség kimondásával, tekintettel arra, hogy ha a jogelőd jogképességének megszűnésekor – halálakor – terhére kötelezettség megállapítására még nem került sor, nem áll fenn olyan kötelezettség, amelyre az öröklés szabályai alkalmazhatók lennének, figyelemmel arra is, hogy a kártérítési felelősség egyik feltételét képező jogellenesség csak a személyhez fűződő jogsértés esetén állapítható meg, amely pedig kifejezetten a jogsértő személlyel szemben érvényesíthető.